

Niets nieuws onder de zon

(Door Huber van Werkhoven; uit: Perfinpost nr. 96, februari 2011)

In de 'Kroniek van 's-Hertogenbosch' (1981) is er niets over te vinden. De serie-uitgaven 'Ach lieve tijd' en 'Als de dag van gisteren' waarin bijna alle wetenswaardigheden over de stad aan bod komen, doen er het zwijgen toe. En zelfs in het grote standaardwerk uit 1997 's-Hertogenbosch – De geschiedenis van een Brabantse stad 1629-1990' zul je er tevergeefs naar zoeken. 'Verdringing', noem je zoiets. Het is dan ook geen verhaal om trots op te zijn. Waar ik op doel, is de kortstondige, bewogen geschiedenis van De Hanzebank Den Bosch, die zich in de jaren rond de Eerste Wereldoorlog ontwikkelde tot de op één na grootste bank in Noord-Brabant, maar kort daarna roemloos en met veel rumoer ten onder ging. Geschiedenis kan heel leerzaam zijn. Bijvoorbeeld Dirk Scheringa, en zijn DSB-bank hadden er veel van kunnen opsteken.

Omstreeks 1900 was het voor een kleine middenstander bijna onmogelijk om krediet te krijgen. De winkeliers leefden immers doorgaans uit de la en konden onvoldoende garanties geven. Grote banken beperkten zich tot het verstrekken van grote kredieten aan handel en industrie. In 1902 richtte de norbertijner pater J. Nouwens een vakorganisatie op voor de r.k. middenstander: 'De Hanze'. De naam verwees naar het verbond van Noord-Europese handelssteden, dat in de middeleeuwen zo beroemd was geworden. Rond de eeuwwisseling keek men in Brabant veelal met heimwee terug naar dat tijdperk van katholieke bloei.

De bond van Nouwens stichtte vervolgens in 1908 zijn eigen bank- en credietvereniging: 'De Hanzebank'. Hoofdzetel werd 's-Hertogenbosch. Doel was krediet geven aan kleine middenstanders, tevens begeleiding en advisering. Het was een vereniging, waarbij de leden aandeelhouders waren. Uitgangspunt was onderlinge waarborg en christelijke solidariteit. Algemeen directeur werd M. Verberk. Deze was daarnaast ook nog directeur van een assurantiekantoor en eigenaar van sigarenmagazijn 'Cuba' in de Hinthamerstraat. Hij kon het zo mooi formuleren: 'Het doel van de Hanzebank is niet, zoals bij particulieren, geld te verdienen, maar elkander te ondersteunen en voort te helpen, dus verheffing van den middenstand.' Met steun van de geestelijkheid werd het een enorm succes. In 1922 had de Hanzebank Den Bosch voor haar ruim 6000 leden/aandeelhouders een net van 21 bijkantoren en 77 agentschappen in heel Zuid-Nederland. In het overwegend agrarische Noord-Brabant was alleen de Boerenleenbank groter.

Afb. 1: Vanaf 1917 had De Hanzebank de firmaperforatie H.B. in gebruik.

Nederland handhaafde tijdens de Eerste Wereldoorlog van 1914-1918 zijn neutraliteit, maar had wel last van de stagnerende economische ontwikkeling. Er was weliswaar geld. Maar er konden geen grondstoffen worden geïmporteerd. En daardoor was er gebrek aan industriële investeringen. Juist in die moeilijke tijd trad De Hanzebank buiten haar eigenlijke taak en functie: ze ging speculatief 'beleggen' en riskante grote kredieten verstrekken, liefst bij familiebedrijven van bestuursleden van de bank. Ook zette men kostbare, prestigieuze bankgebouwen neer. In 1916 waarschuwde de accountant al voor de risico's. De Nederlandse Bank liet zich dat jaar kritisch uit over het gebrekkige beheer: het bestuur van de Hanzebank is 'in onbekwame handen'

Afb. 2: 'Bewijs van Lidmaatschap' voor het jaar 1910 van ijzerhandelaar A. van Macklenberg.

Afb. 3: De Hanze gaf ook een eigen tijdschrift uit: 'De Hanzebode'.

Na de oorlog brak ook in Nederland weldra de crisis uit. De omzetten daalden. Daardoor konden de middenstanders hun investeringen en belastingen niet meer afbetalen. De Hanzebank beconcurrerde tijdens deze malaise nota bene haar eigen middenstand en ging vanwege haar grote en ongedekte kredieten enorme verliezen lijden. Ze was voorbij gegaan aan haar taak als middenstandsbank en gaan redeneren als een grootbank. Desondanks handhaafde de directie maximale dividenden en tantièmes. De jaarverslagen gaven een geflatteerd beeld. Want koste wat kost moest het imago van de succesvolle bank worden gehandhaafd, in de hoop op betere tijden.

Afb. 4: 'Mej. Alice' gaf in 1921 tweeduizend gulden in deposito aan De Hanzebank. 'De Centrale Bank stelt zich ten volle aansprakelijk voor de gelden.'

Afb. 5: Pracht brief van De Hanzebank d.d. 21 april 1921, met twee postzegels met de perfin 'H. B.'. (Met dank aan de heer Jan Verhoeven en mevrouw Jacqueline Birnie.)

Op zaterdag 16 juni 1923 vroeg De Hanzebank Den Bosch bij de rechtbank surséance van betaling. Er ontstond een run en om half twaalf sloot men de kassa. Het publiek reageerde natuurlijk uiterst nijdig. 'Er zijn zoo vele kleine mensen gedupeerd!' Den Haag voelde desgevraagd niet voor steun, vanwege de verzuilde instelling van de bank en het wanbeleid. Intussen hadden bestuur en directie hun eigen belangen tijdig in veiligheid gebracht, onder meer bij de Boerenleenbank. Op 8 december 1923 sprak de rechter het faillissement uit.

Schandalen bleven de bank achtervolgen en maakten haar tot een affaire van grote proporties. Ofschoon De Hanzebank daar zelf ook niets meer aan kon doen, werden oude wonden weer opengereten toen bekend werd, dat nog in 1931 een curator en de chauffeur van de curatoren gearresteerd werden vanwege verduistering van enige fondsen....

In het Noordbrabants Historisch Jaarboek 9 van 1992 concludeerde P.J.V. Dekkers in zijn artikel 'Opkomst en ondergang van de Hanzebank te 's-Hertogenbosch, 1908-1923': 'Het succes van de bank betekende haar einde, doordat ze er niet mee wist om te gaan.'

Afb. 6: Staatsieportret van de bestuurderen van De Hanzebak t. g. v. het 12½-jarig jubileum van de bank. Zittend 2° van links: directeur M. Verberk.

Afb. 7: Niet duidelijk is wanneer De Hanzebank waar in de stad was ondergebracht. De Vismarkt en Stationsweg worden wel genoemd. Volgens het Stadsarchief zat

de bank op het laatst in deze vier panden aan de Schapenmarkt nr. 4 t/m 10, hier rijp voor de sloop om in 1929 plaats te maken voor de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann.

Het springen der Hanzebank

Ik heb in den laatsten tijd een strop.
Want wat ik nog had dat is nu op.
Ik heb nog maar net een hempie an.
Alles staat al bij oome Jan.
Onlangs kwam ik nog met mijn vrouw,
Ik vroeg of die haar ook hebben wou.
Als het nog langer door blijft gaan,
Kom ik er zelf nog in te staan.

Refrein voor elk couplet.

Want ik heb mijn centen bij de Hanzebank verloren,
Ik zit geschoren tot aan mijn oren.
Ik heb m'n centen bij de Hanzebank verloren
Ik zit geschoren. Alles is op.

De bakker, de slager, de kruidenier,
Ja zelfs de meisjes van plezier,
Hadden me bij mijn jassie beet,
Hebben me heelemaal uitgekleeed.
Onlangs kwam ik bij de Coiffeur,
Jou scheer ik niet ga jij maar deur.
Als het nog langer door blijft gaan,
Loop ik als een uitgekleeede haan op straat.

Onlangs had ik een kriebeling in mijn maag,
Ik dacht nou ga ik maar naar den Haag
Een houten ham bracht ik toen mee,
Daar doe je, je heele leven mee.
Ik abonneerde me na een poos,
Toen op de leege taartjesdoos.
Als ik niks meer te bikken vind,
Hap ik nog maar wat Haagsche wind.

Afb. 8: Liedje uit 1924 t. g. v. het faillissement van De Hanzebank Den Bosch.